

Holdninger til immigration – Er danskerne specielle?

Nikolaj Malchow-Møller

CEBR og University of Southern Denmark, E-mail: nmm.cebr@cbs.dk

Jakob Roland Munch

CEBR og University of Copenhagen, E-mail: Jacob.Roland.Munch@econ.ku.dk

Sanne Schroll

CEBR og University of Southern Denmark, E-mail: ss.cebr@cbs.dk

Jan Rose Skaksen

CEBR og Copenhagen Business School, E-mail: jrs.eco@cbs.dk

SUMMARY: This paper analyses attitudes towards immigration in the EU-15 – including the immigration following the recent enlargements of the EU – using data from the two first rounds of the European Social Survey. We explore how socioeconomic factors and perceived consequences of immigration can explain these attitudes, and analyse to which extent Danes deviate from the EU average. While attitudes appear to be driven by the same factors in Denmark and the rest of the EU-15, Danes are relatively more optimistic about the economic consequences of immigration – especially those relating to the labour market – although they are slightly more pessimistic about the fiscal consequences. Controlling for socioeconomic factors and perceived consequences of immigration therefore results in a considerable unexplained difference between the average Danish attitude and the average EU-15 attitude towards immigration.

1. Introduktion

I Danmark har der i de senere år været stor fokus på immigrationspolitikken, hvilket bl.a. har givet sig udslag i lovgivning, der har haft til formål at begrænse tilstrømningen af udlændinge, se f.eks. Velfærdskommissionen (2005a). Ifølge Boeri og Brücker (2005) var Danmark i 2005 således det EU-15 land, der havde den mest restriktive immigrationspolitik. Til sammenligning indtog Danmark i 1990 blot en femteplads.

Dette papir er en del af et fælles projekt mellem CEBR og Rockwool Fondens Forskningsenhed. Forfatterne vil gerne rette en tak til Rockwool Fonden for finansiel støtte, til Vibeke Borchsenius og Jonas Helth Lønborg for fremragende forskningsassistance samt til Torben Tranæs og to anonyme referees for gode kommentarer. Kontaktperson: Jan Rose Skaksen, tlf: +45 3815 2582.

I forbindelse med udvidelsen af EU med 10 nye østeuropæiske lande pr. 1. maj 2004 opstod der i de 15 »gamle« EU-lande en vis frygt for omfanget og konsekvenserne af immigrationen fra de nye og fattigere EU-lande. Det bevirkede, at samtlige EU-15 lande – bortset fra Sverige – indførte overgangsordninger, der havde til formål at begrænse mobiliteten af arbejdskraft fra de nye EU-lande. I denne sammenhæng er det interessant at bemærke, at Danmark, ligesom Storbritannien, Irland og Sverige, valgte en relativ liberal politik.¹

Overgangsordningerne i forbindelse med EU-udvidelsen har til formål at afbøde eventuelle negative økonomiske effekter af en stor immigration fra de nye EU-lande. Danmarks forholdsvis liberale politik i forhold til de nye EU-lande kunne indikere, at danske politikere ikke i særlig høj grad frygter de økonomiske konsekvenser af immigration, men at det i stedet er andre forhold, der forklarer Danmarks generelt restriktive immigrationspolitik i forhold til ikke-EU lande.

Imod dette taler, at Folketinget d. 5. april 2006 besluttede at fastholde overgangsordningerne i forhold til østeuropæisk arbejdskraft – den såkaldte Østaf-tale – i yderligere tre år, mens lande som Finland, Portugal og Spanien har besluttet at afvikle dem. Dette kunne trods alt indikere en vis bekymring for de økonomiske konsekvenser.

Formålet med dette papir er at belyse holdningerne til immigration – herunder den der følger af EU-udvidelsen – blandt borgerne i Danmark og de øvrige EU-15 lande, samt at analysere, hvilke faktorer der ligger til grund for disse holdninger. Hvad er de generelle holdninger til immigration, og hvordan skiller danskerne sig ud? Hvad bestemmer folks holdninger, og er de økonomisk motiverede? Hvordan skiller danskerne sig ud i denne sammenhæng? Forventer og/eller frygter vi andre konsekvenser af immigration?

I den økonomiske litteratur har der været en række studier, der har belyst betydningen af socioøkonomiske forhold for folks holdninger til immigration, se især Scheve og Slaughter (2001) og Mayda (2006). I disse undersøgelser har der været særlig fokus på betydningen af uddannelse, og langt de fleste studier finder, at de lavest uddannede er de mest skeptiske over for immigration. Denne sammenhæng er blevet fortolket som værende i overensstemmelse med, at personlige økonomiske motiver spiller en rolle for folks holdninger, idet det især er de lavest uddannede, der må forventes at blive negativt påvirket af immigration via øget konkurrence på arbejdsmarkedet.

Nyere analyser har imidlertid stillet spørgsmålstegn ved, hvorvidt de lavtuddannedes immigrations skepsis kan tilskrives økonomiske forhold. Således finder f.eks. Dustmann og Preston (2004), at det i højere grad er racisme, der forklarer, at de lavest uddannede i Storbritannien er mere kritiske over for immigration. I Malchow-Møller m.fl.

1. Ifølge Boeri og Brücker (2005) kan EU-15 landene opdeles i fire kategorier efter hvor restriktive overgangsordninger de valgte. Danmark er her placeret i gruppen med den næstmest liberale politik.

(2006) har vi endvidere argumenteret for, at man ikke kan slutte, at de lavtuddannedes modstand mod immigration skyldes en hensyntagen til deres egen økonomiske situation, eftersom de lavtuddannede på ingen måde synes at være enige om, at øget immigration forringer deres arbejdsmarkedsvilkår. Hvis man ønsker at belyse betydningen af økonomiske forhold, er man i stedet nødt til at kigge direkte på sammenhængen mellem folks opfattelser af konsekvenserne og deres holdninger til immigration.

I denne artikel anvender vi først den traditionelle tilgang fra litteraturen, hvor vi søger at forklare individuelle holdninger til immigration ud fra en række socioøkonomiske karakteristika, herunder folks uddannelsesniveau. I forhold til den eksisterende litteratur, indrager vi en række yderligere karakteristika, som bidrager til bedre at fange de enkelte individers sårbarhed på bl.a. arbejdsmarkedet over for øget immigration. Analyserne baserer sig på data fra European Social Survey (ESS) 2002/3 og 2004/5, hvor folk bl.a. er blevet adspurgt om deres holdninger til immigration.

ESS 2002/3 rummer desuden en række spørgsmål om de opfattede konsekvenser af immigration. Dette giver os mulighed for efterfølgende at undersøge, hvilken betydning folks opfattelser af konsekvenserne har for deres holdninger til immigration og dermed en mere direkte vurdering af, hvilken rolle økonomiske overvejelser spiller for folks holdninger.

Som nævnt er det et særskilt formål med papiret at belyse og forklare eventuelle forskelle mellem danskernes og de øvrige EU-15 borgeres holdninger. Vi undersøger derfor, om forskelle i holdninger kan forklares ud fra anderledes effekter af de forklarende variable i Danmark, eller om de skyldes en anden sammensætning af socioøkonomiske karakteristika og/eller en anden opfattelse af de økonomiske konsekvenser blandt danskerne.

Vi finder, at de mest skeptiske over for immigration er de lavtuddannede, de fattige, de arbejdsløse, de ældre og folk på landet. På dette punkt adskiller danskerne sig ikke fra befolkningerne i de øvrige EU-15 lande. Endvidere er folk, der er bekymret for de økonomiske konsekvenser af immigration generelt mere modstandere af immigration. Heller ikke her er danskerne anderledes. Danskerne adskiller sig derimod ved, at forholdsvis få forbinder øget immigration med negative økonomiske konsekvenser. Kontrollerer vi for dette, kommer Danmark til at fremstå som et væsentligt mere immigrations skeptisk land.

Resten af artiklen er opbygget således: I afsnit 2 beskriver vi kort data fra ESS 2002/3 og 2004/5. I afsnit 3 sammenligner vi danskernes holdninger til immigration med holdningerne i de øvrige EU-15 lande. I afsnit 4 forsøger vi at forklare disse holdninger ud fra socioøkonomiske forklaringsfaktorer, mens vi i afsnit 5 udvider analysen til at inkludere folks opfattelser af konsekvenserne af immigration. I afsnit 6 under-

søger vi nærmere, hvordan danskernes holdninger adskiller sig fra de øvrige EU-15 borgeres, og i afsnit 7 giver vi nogle mulige bud på, hvorfor danskernes holdninger afviger fra de øvrige EU-15 borgeres. Afsnit 8 konkluderer.

2. Data

Vi anvender data fra European Social Survey (ESS) 2002/3 og 2004/5, som er spørgeskemaundersøgelser omkring holdninger, opfattelser og adfærd blandt borgerne i Europa. Endvidere rummer ESS information om en række baggrundskarakteristika som f.eks. uddannelse, arbejdsmarkedstilknøytning og familiære forhold. ESS 2002/3 og 2004/5 dækker henholdsvis 22 og 26 europæiske lande.² Vi anvender imidlertid kun data fra de 15 »gamle« EU-lande, idet fokus er på disse landes holdninger til øget immigration, herunder immigration fra de nye EU-lande.

I ESS er der interviewet omkring 2.000 tilfældigt udvalgte personer over 14 år i hvert land.³ 2002/3 runden rummer endvidere et specialmodul med en række spørgsmål omkring immigration. Dette modul er unikt i den forstand, at det udover spørgsmål om holdninger til forskellige typer af immigration rummer en række spørgsmål om, hvilke karakteristika respondenterne vægter højt ved potentielle immigranter samt spørgsmål om respondenterens forståelse af (især de økonomiske) konsekvenser af immigration.

Spørgsmålene er endvidere blevet designet med henblik på at sikre en ensartet opfattelse på tværs af lande. Dette er vigtigt, eftersom de europæiske lande er meget forskellige med hensyn til bl.a. kultur, sprog, immigrationshistorie og -lovgivning. For eksempel er ordet »immigrant« ikke anvendt i spørgeskemaet, idet dette ord har forskellige konnotationer i forskellige lande. Spørgeskemaet anvender i stedet formuleringer som »mennesker der flytter hertil«.⁴ For yderligere detaljer omkring design af spørgeskemaet henvises til Card, Dustmann og Preston (2005).

I den empiriske analyse anvender vi en række forskellige variable til at fange respondenternes holdninger til immigration. Respondenterne er blevet adspurgt separat om deres holdninger til immigration fra rige europæiske lande, fattige europæiske lande, rige ikke-europæiske lande og fattige ikke-europæiske lande. Til hvert spørgsmål er der fire mulige svar: »Vi bør tillade mange at flytte hertil«, »En del«, »Nogle få« eller »Ingen«. Dette giver os mulighed for at konstruere fire basale holdningsvariable, AT_{rig_euro} , AT_{fattig_euro} , $AT_{rig_noneuro}$ og $AT_{fattig_noneuro}$, som antager værdier mellem 1 og 4, hvor værdien 1 svarer til kategorien »Ingen«.

2. Yderligere information om ESS kan findes på www.europeansocialsurvey.org.

3. I nogle af landene har der ikke været tale om simpel tilfældig udvælgelse, idet f.eks. personer fra husholdninger af forskellig størrelse ikke har haft samme udvælgelsesandsynlighed. Vi korrigerer for denne ikke-tilfældige udvælgelse i vores estimationer.

4. Vi vil dog for nemheds skyld anvende ordet »immigrant« i den resterende del af artiklen.

Tabel 2.1. Deskriptiv statistik (2002/3 og 2004/5).

Variable	EU-15				Danmark			
	Gns.	Min	Max	# obs	Gns.	Min	Max	# obs
<i>alder</i>	47,231	15	102	56548	48,545	15	102	2645
<i>mand</i>	0,467	0	1	56799	0,503	0	1	2645
<i>by</i>	0,308	0	1	56662	0,370	0	1	2633
<i>immigrant</i>	0,161	0	1	56820	0,097	0	1	2643
<i>primær</i>	0,420	0	1	54980	0,215	0	1	2638
<i>sekundær</i>	0,381	0	1	54980	0,497	0	1	2638
<i>tertiær</i>	0,196	0	1	54980	0,229	0	1	2638
<i>selvstændig</i>	0,085	0	1	56785	0,072	0	1	2635
<i>arbejdsløs</i>	0,028	0	1	56879	0,040	0	1	2649
<i>overførsel</i>	0,119	0	1	56785	0,143	0	1	2635
<i>fattig</i>	0,202	0	1	51452	0,250	0	1	2476
<i>venstre</i>	0,285	0	1	53571	0,225	0	1	2556
<i>højre</i>	0,393	0	1	53571	0,486	0	1	2556

Ann.: Tallene for EU-15 er vægtet med landestørrelser.

Derudover anvender vi svarene til en række spørgsmål om de opfattede konsekvenser af immigration. Respondenterne er således blevet adspurgt om, hvorvidt de er enige i en række udsagn, herunder om gennemsnitslønninger påvirkes negativt af immigration, og om immigration økonomisk rammer de fattige mere end de rige. Ud fra disse spørgsmål har vi defineret en række binære variable, hvor værdien 1 angiver, at respondenterne er »Enig« eller »Meget enig« i et givet udsagn.

Endelig anvender vi en række baggrundsvariable. Der er information om *alder* (i år), *køn* og om individet bor i en *by*, mens *immigrant* angiver om personen er 1. eller 2. generations indvandrere. Desuden er der oplysning om uddannelsesniveaet. *Primær*, *sekundær* og *tertiær* er således dummyvariable, der angiver respondentens uddannelsesniveau. *Selvstændig* er en dummyvariabel, der antager værdien 1, hvis personen er selvstændig, mens *arbejdsløs* angiver om respondenterne (eller partneren) er ramt af arbejdsløshed. Variablen *overførsel* angiver om personen er pensioneret, permanent syg eller handicappet, og derfor sandsynligvis modtager offentlige overførsler. Vi inkluderer også en dummy, *fattig*, der tager værdien 1, hvis husholdningen tilhører den nederste kvartil i indkomstfordelingen. Endelig er der to dummyvariable, *venstre* og *højre*, der angiver respondentens placering i det politiske spektrum.

Deskriptive statistikker for disse variable er angivet i tabel 2.1. Det totale antal observationer for de 15 lande er ca. 30.000, men på grund af manglende observationer for nogle variable vil de efterfølgende analyser være baseret på lidt færre observationer. Det fremgår af tabel 2.1, at i forhold til den gennemsnitlige EU-15 borger, er de adspurgte danskere i gennemsnit lidt ældre, bedre uddannede og mere højreorienterede.

Tabel 3.1. Holdningsvariable, landegennemsnit.

	H1	H2	H3, 2002	H3, 2004	H3, %-ændr.
Belgien	0,3955	0,1702	0,4505	0,5107	0,1337
Danmark	0,4581	0,2674	0,5602	0,6080	0,0853
Finland	0,5837	0,1928	0,6422	0,6839	0,0650
Frankrig	0,4416	0,1492	0,5126	0,5497	0,0724
Grækenland	0,8445	0,2508	0,8620	0,8159	-0,0535
Holland	0,4203	0,1052	0,4493	0,4853	0,0803
Irland	0,3252	0,1386	0,3746	0,3737	-0,0023
Italien	0,3592	0,1856	0,3873	n.a.	n.a.
Luxemborg	0,5121	0,1047	0,5573	0,5386	-0,0335
Portugal	0,6118	0,1189	0,6299	0,7012	0,1133
Spanien	0,5112	0,1267	0,5327	0,4663	-0,1246
Storbritanien	0,4809	0,1678	0,5265	0,5173	-0,0175
Sverige	0,1385	0,0845	0,1599	0,1959	0,2252
Tyskland	0,3899	0,1777	0,4393	0,5686	0,2942
Østrig	0,6461	0,1554	0,6814	0,5283	-0,2246
EU-15	0,4335	0,1646	0,4776	0,5307	0,1111

Anm.: Tallene for EU-15 er vægtet med landestørrelser.

3. Holdninger til immigration i EU

Vi vil i det følgende fokusere på tre forskellige mål for holdninger til immigration i form af binære variable, som vi danner ud fra de fire basale holdningsvariable fra sektion 2. Det første holdningsmål, H_1 , angiver modstand mod immigration fra fattige europæiske lande, som vi vil tillade os at fortolke som de nye EU-lande. H_1 antager værdien 1, hvis respondenterne svarede »Ingen« eller »Nogle få« på spørgsmålet om, hvor mange indvandrere fra fattige europæiske lande vi bør tillade at flytte hertil, dvs. hvis $AT_{fattig_euro} \leq 2$.

Det andet mål, H_2 , angiver en relativ modstand mod immigration fra fattige europæiske lande i forhold til immigration fra rige europæiske lande.

H_2 antager således værdien 1, hvis $AT_{fattig_euro} < AT_{rig_euro}$. Dette mål er medtaget, da det er et mål for, hvad folk mener om immigration fra de nye østeuropæiske EU-lande i forhold til immigration fra de gamle EU-15 lande. Dette relative mål angiver således, i hvor høj grad folk bifalder, at der er restriktioner forbundet med immigration fra de nye EU-lande.

Det tredje mål, H_3 , angiver modstand mod immigration fra fattige ikke-europæiske lande og antager værdien 1, hvis $AT_{fattig_noneuro} \leq 2$. Dette mål kan dannes både for ESS 2002/3 og ESS 2004/5, hvorimod de to øvrige mål kun kan dannes for ESS 2002/3. Dvs. dette mål kan benyttes til at belyse udviklingen over tid i holdningerne til immigration.

Tabel 3.1 angiver de gennemsnitlige værdier for de tre mål i de 15 EU-lande. Det fremgår, at for EU-15 som helhed er ca. 43% af befolkningen imod yderligere immigration fra de nye EU-lande. I forhold til dette gennemsnit for EU-15 landene er en lidt større andel af danskerne skeptiske, nemlig knapt 46%.⁵

Tallene dækker tilsyneladende over en generel modstand mod immigration i EU-15, idet kun 16% er mindre skeptiske over for immigration fra rige europæiske lande end fra fattige, jf. kolonnen for H_2 . Vi kan groft sagt fortolke dette som, at 16% bifalder, at der gælder skarpere regler for indvandring fra de nye relativt fattige EU-lande end fra de gamle »rige« EU-lande. Danmark skiller sig dog ud på dette punkt, idet hele 27% angiver en relativt større modstand mod immigration fra de nye EU-lande. Det skal bemærkes, at dette dækker over, at danskerne er langt mere positive over for immigration fra rige europæiske lande end tilfældet er i de andre EU-lande. Umiddelbart harmonerer dette ikke særlig godt med Danmarks relativt liberale overgangsordninger.

Det er også interessant at bemærke, at for så vidt angår immigration fra fattige ikke-europæiske lande, H_3 , er danskerne noget mere skeptiske over for immigration, end hvad tilfældet er i gennemsnit for EU-15. Dette gælder både i 2002/3 og 2004/5. Desuden er danskerne i 2004/5 mere skeptiske over for immigration fra fattige ikke-europæiske lande end i 2002/3. Stigningen i andelen af immigrations skeptikere svarer dog stort set til stigningen i hele EU-15. Det er også tydeligt, at danskerne langt fra er de mest skeptiske over for immigration, idet f.eks. grækerne, finnerne og portugiserne overgår os på dette punkt. Det er også bemærkelsesværdigt, at svenskere er langt mere positive over for immigration end alle andre.

Samlet set udviser danskerne således ikke meget større immigrations skepsis end de øvrige EU-15 borgere, men vi skelner tilsyneladende skarpere mellem immigration fra fattige og rige lande, hvilket umiddelbart kunne indikere, at vi i højere grad går op i økonomiske faktorer. Der kan dog være mange andre grunde til disse forskelle. I det følgende vil vi undersøge hvilke forklaringsfaktorer, der ligger bag holdningerne til immigration.

4. Socioøkonomiske forklaringer

En række studier forsøger at forklare holdninger til immigration ud fra socioøkonomiske karakteristika, som f.eks. alder, køn, geografi, etnisk oprindelse, politisk orientering og uddannelse. I litteraturen har der specielt været meget fokus på uddannelses betydning. Flere studier finder således, at det typisk er de lavest uddannede, der er de mest skeptiske over for immigration. Denne sammenhæng fortolkes ofte som værende

5. I forhold til en undersøgelse af danskernes, svenskernes, tyskernes og briterne holdninger til immigration foranlediget af Rockwool Fondens Forskningsenhed (RFF) i 2002 placeres Danmark i ESS undersøgelsen som et noget mere skeptisk land, se Nielsen (2004). I RFF undersøgelsen er briterne og tyskerne således mere skeptiske end danskerne.

i overensstemmelse med, at en frygt for egne økonomiske forhold påvirker ens holdninger, idet immigranterne i højere grad vil konkurrere om job med de lavtuddannede end med de højtuddannede, se f.eks. Scheve og Slaughter (2001) og Mayda (2006).

Vi vil i dette afsnit lægge os tæt op ad disse studier og søge at forklare holdninger til immigration ud fra en række socioøkonomiske karakteristika. Udover de variable, der inkluderes i den gængse litteratur, har vi imidlertid tilføjet variable omkring arbejdsløse, selvstændige, fattige og modtagere af overførselsindkomster, idet disse grupper må forventes at blive særskilt påvirket af immigration. De arbejdsløse må således ligesom de lavtuddannede formodes at få deres muligheder på arbejdsmarkedet forringet af øget immigration, hvorimod selvstændige (arbejdsgivere) omvendt kan nyde gavn af den ekstra arbejdskraft. Endelig kan modtagere af overførselsindkomster og fattige husholdninger forventes at være mest udsat for forringelser i den offentlige service, hvis immigranter lægger beslag på offentlige udgifter.

Vi undersøger i det følgende, hvorledes disse forskellige individuelle karakteristika påvirker sandsynligheden for at være imod yderligere immigration ved at estimere probit-modeller for de tre holdningsvariable, H_1 , H_2 og H_3 .

Resultaterne for H_1 fremgår af den første kolonne i tabel 4.1, hvor det er de marginale effekter, der er rapporteret.⁶ Således fremgår det eksempelvis, at individer med tertiær uddannelse har 15 procentpoint lavere sandsynlighed for at være imod immigration fra fattige europæiske lande end individer med en sekundær uddannelse, mens individer med kun en primær uddannelse omvendt har knapt 9 procentpoint større chance for at være imod.⁷ Det fremgår desuden, at de mest skeptiske er de ældre, folk på landet, de lavtuddannede, de arbejdsløse, de fattige og de højreorienterede. De positive er omvendt de højtuddannede, de venstreorienterede og immigranterne.

Desuden viser ladedummyen for Danmark, at det at være dansker i sig selv øger sandsynligheden for at være imod immigration med ca. 6 procentpoint i forhold til det at være tysker (den udeladte kategori). Vi forsøgte endvidere i denne og de to øvrige regressioner i tabel 4.1 at estimere specifikke danske effekter ved at inkludere krydsled mellem ladedummyen for Danmark og alle de øvrige variable. Der var imidlertid ingen af disse krydsled, der indgik i modellerne med signifikante fortegn, og de er derfor ikke rapporteret i tabellen. Dvs. der er ikke noget, der tyder på, at det at være f.eks. lavtuddannet i Danmark har en effekt på ens holdning til immigration, der adskiller sig fra effekten i EU-15 som helhed.

6. De marginale effekter angiver ændringen i sandsynligheden for at være imod yderligere immigration ved en marginal ændring i en given forklarende variabel beregnet for en person med gennemsnitlige karakteristika.

7. I ovenstående regressioner er »sekundær« den udeladte uddannelseskategori, og derfor skal effekterne af henholdsvis tertiær og primær uddannelse ses i forhold til personer, der har en sekundær uddannelse.

Tabel 4.1. Probitregressioner, socioøkonomiske faktorer.

	H_1		H_2		H_3	
	Marg.eff.	std.afv.	Marg.eff.	std.afv.	Marg.eff.	std.afv.
alder	0,00346	(0.00127)***	0,00054	(0.00092)	0,00157	(0.00130)
alder ²	-0,00001	(0.00001)	0,00001	(0.00001)	0,00001	(0.00001)
primær	0,08842	(0.00945)***	-0,00311	(0.00680)	0,09683	(0.00957)***
tertiær	-0,14975	(0.00956)***	-0,04734	(0.00668)***	-0,13922	(0.01023)***
venstre	-0,12058	(0.00866)***	-0,04800	(0.00621)***	-0,11125	(0.00906)***
højre	0,00439	(0.00921)	0,02347	(0.00674)***	0,02226	(0.00949)**
selvstændig	-0,00985	(0.01381)	0,01651	(0.01014)	-0,01847	(0.01412)
mand	0,00366	(0.00749)	0,02961	(0.00540)***	-0,00074	(0.00767)
by	-0,01328	(0.00820)	0,01380	(0.00601)**	-0,04021	(0.00842)***
immigrant	-0,10800	(0.01031)***	0,01648	(0.00817)**	-0,09361	(0.01109)***
arbejdsløs	0,10945	(0.01575)***	0,05631	(0.01284)***	0,09464	(0.01538)***
fattig	0,03030	(0.00974)***	-0,02500	(0.00659)***	0,02148	(0.00993)**
overførsel	0,00345	(0.01288)	-0,00437	(0.00908)	0,00707	(0.01325)
Østrig	0,25964	(0.02819)***	-0,00383	(0.02062)	0,23066	(0.02612)***
Belgien	-0,01554	(0.02352)	-0,02014	(0.01555)	-0,01688	(0.02416)
Danmark	0,06157	(0.02990)**	0,06504	(0.02370)***	0,11306	(0.02894)***
Spanien	0,10389	(0.01676)***	-0,02866	(0.01079)***	0,05902	(0.01670)***
Finland	0,19337	(0.02958)***	0,01088	(0.02141)	0,18718	(0.02767)***
Frankrig	0,04935	(0.01231)***	-0,02737	(0.00810)***	0,04538	(0.01230)***
UK	0,05131	(0.01236)***	-0,02561	(0.00812)***	0,03208	(0.01240)***
Grækenland	0,44109	(0.01941)***	0,03844	(0.01927)**	0,39703	(0.01631)***
Irland	-0,11036	(0.03374)***	-0,04687	(0.02183)**	-0,11837	(0.03671)***
Italien	-0,12359	(0.01303)***	-0,01587	(0.00964)*	-0,12763	(0.01396)***
Luxembourg	0,15654	(0.13183)	-0,06004	(0.07400)	0,12853	(0.12702)
Holland	0,02115	(0.01840)	-0,07927	(0.00960)***	-0,01494	(0.01865)
Portugal	0,17612	(0.02683)***	-0,02756	(0.01707)	0,13125	(0.02607)***
Sverige	-0,26713	(0.01685)***	-0,08993	(0.01123)***	-0,32512	(0.01913)***
ESS2					0,03633	(0.04233)
primær x ESS2					-0,06811	(0.01316)***
venstre x ESS2					0,02175	(0.01274)*
højre x ESS2					0,02858	(0.01265)**
arbejdsløs x ESS2					-0,09796	(0.03731)***
Østrig x ESS2					-0,26624	(0.03041)***
Spanien x ESS2					-0,13903	(0.01951)***
Frankrig x ESS2					-0,03616	(0.01597)**
Grækenland x ESS2					-0,17201	(0.03508)***
Irland x ESS2					-0,09286	(0.04866)*
Holland x ESS2					-0,04706	(0.02447)*
# obs	19251		19066		41846	
Pseudo R ²	0,0874		0,0279		0,0787	
Log likelihood	-11890,46		-8246,99		-26723,21	

Ann.: ESS2 er en dummy for ESS 2004/5. ***, ** og * angiver signifikans på henholdsvis 1%-, 5%- og 10%-niveau.

I den tredje kolonne har vi undersøgt holdningen til immigration fra fattige ikke-europæiske lande, H_3 . For at belyse om effekterne ændrer sig over tid, har vi her medtaget observationer fra begge spørgeskemaundersøgelser og inkluderet en indikatorvariabel for, om en observation stammer fra 2004/5 runden samt krydsled mellem denne variabel og alle de oprindelige forklarende variable.⁸ Grundlæggende er resultaterne som for H_1 , men vi ser dog, at de lavtuddannede og de arbejdsløse fra 2002/3 til 2004/5 er blevet relativt mindre skeptiske, mens de højreorienterede omvendt er blevet signifikant mere skeptiske. Det er også værd at bemærke, at danskernes større skepsis over for immigration i forhold til andre er mere udtalt for immigration fra fattige ikke-europæiske lande end fattige europæiske lande.

For de absolutte holdningsmål, H_1 og H_3 , er det således værd at bide mærke i, at højtuddannede og venstreorienterede personer generelt er mere positive over for immigration, mens arbejdsløse, fattige og lavtuddannede er mere skeptiske end andre. Dette synes fuldt i overensstemmelse med, at de grupper, der er særligt truede økonomisk af immigration, er mere skeptiske. Lidt overraskende er det måske, at folk der modtager overførselsindkomster tilsyneladende ikke er mere skeptiske end andre.

Som sagt er det resultat, at uddannelse er negativt korreleret med de absolutte holdningsmål ofte blevet fortolket således, at folks holdninger til immigration er delvist bestemt af personlige økonomiske motiver. I det omfang, immigranter fra fattige europæiske lande har et lavere uddannelsesniveau end immigranter fra rige europæiske lande, vil man dog mere direkte kunne teste dette ved hjælp af det relative mål, H_2 . Det skyldes, at de lavtuddannede i særlig grad burde være imod immigration af lavtuddannet arbejdskraft – se Malchow-Møller mfl. (2006) for en mere detaljeret diskussion heraf. Resultaterne for det relative mål, H_2 , viser dog et mere broget billede, idet individer med en primær uddannelse her ikke adskiller sig signifikant fra individer med en sekundær uddannelse, selvom begge grupper er signifikant mere skeptiske end de højtuddannede.

Resultaterne for det relative holdningsmål afviger også fra de to øvrige mål på en række andre punkter. Som sagt siger det relative holdningsmål noget om, hvorvidt folk mener, at der skal gælde særlige regler for immigration fra de nye EU-lande. Resultaterne viser, at dette især gør sig gældende for de højreorienterede, mændene, folk i byerne og de arbejdsløse, hvorimod de venstreorienterede, de højtuddannede, og – måske noget overraskende – de fattige trækker i den modsatte retning.

Endelig skal det bemærkes, at der også for det relative mål er signifikante forskelle i holdninger på tværs af lande, selv når vi kontrollerer for de nævnte socioøkonomiske karakteristika, jf. de mange koefficienter for lantedummies, der er signifikant forskel-

8. I tabellen er der af pladshensyn kun rapporteret de signifikante koefficientestimer.

lige fra nul. Danmark skiller sig med den største koefficient tydeligt ud på dette punkt. Vi vender tilbage til dette i afsnit 6.

5. Andre forklaringer

Nyere studier har stillet spørgsmålstejn ved, hvorvidt det er økonomiske årsager, der gør, at lavtuddannede er mere skeptiske over for immigration end højtuddannede, se f.eks. Dustmann og Preston (2004) og Hainmueller og Hiscox (2005). I en analyse af danskernes holdning til immigration, finder Andersen (2002) endvidere, at selvom det især er uddannelse, der er afgørende for danskernes holdning til immigration, er der iøvrigt ikke tegn på, at de økonomiske konsekvenser af immigration spiller en væsentlig rolle.

I Malchow-Møller mfl. (2006) har vi argumenteret for, at det at koble uddannelse og holdninger til immigration ikke er den rette vej til at belyse betydningen af personlige økonomiske motiver. Det skyldes, at folk har vidt forskellige opfattelser af de økonomiske konsekvenser af immigration. At især lavtuddannede er modstandere af yderligere immigration kan således ikke tilskrives en frygt for forringelser af privatøkonomien, hvis de lavtuddannede ikke anser øget immigration som en trussel mod deres muligheder på arbejdsmarkedet. Som konsekvens heraf er det svært ud fra ovenstående analyse at drage konklusioner om, hvorvidt økonomiske overvejelser spiller en rolle for folks holdninger.

I Malchow-Møller mfl. (2006) valgte vi at løse dette problem ved at betinge på folks opfattelser af de økonomiske konsekvenser af immigration i de empiriske analyser. I nærværende papir er fokus ikke på betydningen af personlige økonomiske motiver, men derimod mere generelt på om økonomiske overvejelser kan forklare folks holdninger til immigration. I dette tilfælde er det derfor mere oplagt at inkludere opfattelser af konsekvenser direkte blandt de forklarende variable.

ESS data adskiller sig fra andre datasæt ved, at der faktisk findes en række variable for de forventninger, folk har til konsekvenserne af immigration – både i forhold til økonomien og i forhold til kriminalitet og kultur. Mere konkret er folk blevet adspurgt om i hvilken grad de er enige i følgende udsagn:⁹

1. Gennemsnitslønnen bliver generelt trukket ned af de mennesker, der kommer for at bo og arbejde her (*lavere lønninger*)
2. Mener du, at mennesker, der flytter hertil, generelt tager arbejde fra danskere eller generelt bidrager til at skabe nye job? (*færre jobs*)
3. De mennesker, der kommer for at bo og arbejde her, skader generelt de fattiges økonomiske muligheder mere end de riges (*rammer fattige*)

9. Parenteserne efter hvert spørgsmål angiver navnene på de dummyvariable, vi har dannet ud fra spørgsmålene.

Tabel 5.1. Opfattede konsekvenser af immigration.

	Gennemsnits- lønnen bliver trukket ned ⁽¹⁾		Immigranter tager job fra de indfødte ⁽²⁾		Immigration går økono- misk mere ud over de fattige ⁽¹⁾		Immigranter modtager mere end de yder i skat/ service ⁽²⁾		Et lands kul- turliv under- graves af immigra- tion ⁽²⁾		Immigranter forværrer kriminali- tetsproble- merne ⁽²⁾	
	<i>(lavere løn- ninger)</i>		<i>(færre jobs)</i>		<i>(rammer fattige)</i>		<i>(belaster staten)</i>		<i>(undergra- ver kultur)</i>		<i>(forværrer kriminalitet)</i>	
	DK	EU-15	DK	EU-15	DK	EU-15	DK	EU-15	DK	EU-15	DK	EU-15
Enig	20,29	36,68	14,06	36,57	35,4	48,03	52,81	48,33	23,71	24,84	69,8	71,47
Neutral	17,94	23,67	42,9	34,6	16,73	22,55	26,91	28,92	25,94	20,83	21,36	20,09
Uenig	61,76	39,64	43,04	28,83	47,87	29,42	20,29	22,75	50,35	54,33	8,84	8,43
Ialt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

(1) Kodet som 1 hvis svaret er »helt enig« eller »enig«.

(2) Kodet som 1 hvis svaret er fra 0-4 på en skala fra 0-10, hvor »5« er den neutrale kategori.

- 4 De fleste mennesker, der flytter hertil, arbejder og betaler skat. De bruger også social- og sundhedssystemet. Tror du, at mennesker, der flytter hertil, alt i alt modtager mere, end de yder? (*belaster staten*)
5. Mener du, at Danmarks kultur generelt undergraves (eller beriges) af, at mennesker fra andre lande flytter hertil? (*undergraver kultur*)
6. Bliver Danmarks kriminalitet større (eller mindre) af, at mennesker fra andre lande flytter hertil? (*forværrer kriminalitet*)

Det fremgår meget klart af tabel 5.1, at de opfattede konsekvenser af immigration varierer kraftigt blandt de adspurgte individer – både blandt danskerne og i EU-15 som helhed. Eksempelvis er der 37% i hele datamaterialet, der er enige i, at det gennemsnitlige lønniveau falder som følge af immigration, mens ligeså mange er uenige i dette.

Danskernes opfattelser af konsekvenserne af immigration afviger fra det europæiske gennemsnit på en række områder. Hvad angår vurderingerne af de økonomiske konsekvenser af immigration, ser vi, at når det drejer sig om arbejdsmarkedskonsekvenserne af immigration, dvs. de tre første spørgsmål i listen ovenfor, er danskerne nogle af de mindst bekymrede. Det er iøvrigt en vurdering, som danskerne deler med borgerne i de øvrige skandinaviske lande. Der, hvor danskerne er mest bekymrede – også vurderet i forhold til, hvad der gælder i de andre EU-15 lande – er med hensyn til effekten på skatter og/eller offentlig service. Dvs. danskerne frygter, at immigration underminerer velfærdsstaten.

For at vurdere, hvorvidt opfattelsen af potentielle problemer ved immigration på-

Tabel 5.2. Probitregressioner, fuld model.

	H_1		H_2		H_3	
	Marg.eff.	std.afv.	Marg.eff.	std.afv.	Marg.eff.	std.afv.
alder	0,00051	(0.00142)	0,00002	(0.00097)	-0,00152	(0.00147)
alder^2	0,00001	(0.00001)	0,00001	(0.00001)	0,00004	(0.00002)**
primær	0,04511	(0.01035)***	-0,01585	(0.00700)**	0,05193	(0.01060)***
tertiær	-0,08885	(0.01082)***	-0,02490	(0.00731)***	-0,06711	(0.01129)***
venstre	-0,10849	(0.00952)***	-0,04250	(0.00650)***	-0,09390	(0.00993)***
højre	-0,02005	(0.00998)	0,02048	(0.00696)***	-0,00431	(0.01037)
selvstændig	-0,00481	(0.01491)	0,01152	(0.01030)	-0,01599	(0.01518)
mand	-0,01015	(0.00818)	0,02478	(0.00559)***	-0,01115	(0.00840)
by	-0,00761	(0.00895)	0,01870	(0.00625)***	-0,03676	(0.00918)***
immigrant	-0,06196	(0.01167)***	0,03678	(0.00896)***	-0,04480	(0.01216)***
arbejdsløs	0,07486	(0.01694)***	0,05010	(0.01291)***	0,05441	(0.01716)***
fattig	0,02961	(0.01079)***	-0,02291	(0.00691)***	0,01957	(0.01105)*
overførsel	-0,00665	(0.01428)	-0,00583	(0.00945)	-0,00806	(0.01482)
undergraver kultur	0,20063	(0.01016)***	0,05145	(0.00742)***	0,22190	(0.01014)***
forværrer kriminalitet	0,09349	(0.00922)***	0,03401	(0.00639)***	0,10888	(0.00943)***
rammer fattige	0,11531	(0.00893)***	0,04159	(0.00637)***	0,13395	(0.00909)***
sænker lønninger	0,09273	(0.00923)***	0,03098	(0.00651)***	0,09472	(0.00944)***
belaster staten	0,09487	(0.00900)***	0,01623	(0.00634)***	0,09784	(0.00920)***
færre jobs	0,07638	(0.00929)***	0,00024	(0.00637)	0,07478	(0.00950)***
Østrig	0,31451	(0.03047)***	0,01087	(0.02340)	0,29024	(0.02923)***
Belgien	0,02975	(0.02651)	-0,00800	(0.01730)	0,02622	(0.02672)
Danmark	0,15257	(0.03369)***	0,08808	(0.02714)***	0,20727	(0.03126)***
Spanien	0,18534	(0.01863)***	-0,02005	(0.01204)*	0,12401	(0.01868)***
Finland	0,27334	(0.02932)***	0,02792	(0.02302)	0,26484	(0.02782)***
Frankrig	0,06402	(0.01383)***	-0,02818	(0.00856)***	0,05945	(0.01390)***
UK	0,07131	(0.01379)***	-0,02011	(0.00864)**	0,04812	(0.01384)***
Grækenland	0,35268	(0.02806)***	-0,00563	(0.01714)	0,33896	(0.02709)***
Irland	-0,09865	(0.03835)***	-0,03217	(0.02502)	-0,10784	(0.04027)***
Italien	-0,04772	(0.01562)***	0,00863	(0.01115)	-0,04583	(0.01603)***
Luxembourg	0,24080	(0.15413)	-0,04774	(0.09452)	0,21154	(0.15036)
Holland	0,10511	(0.02055)***	-0,06437	(0.01092)***	0,06101	(0.02043)***
Portugal	0,21427	(0.03000)***	-0,01386	(0.01930)	0,17345	(0.02993)***
Sverige	-0,19645	(0.02422)***	-0,06995	(0.01429)***	-0,23810	(0.02473)***
# obs	17630		17502		17591	
Pseudo R^2	0,18380		0,05010		0,18880	
Log likelihood	-9736,38		-7427,02		-9843,86	

***, ** og * angiver signifikans på henholdsvis 1%-, 5%- og 10%-niveau.

virker folks holdning til immigration, har vi foretaget regressioner, hvor svarene til ovenstående spørgsmål inkluderes som forklarende variable. Dvs. vi har estimeret probit-modellerne fra tabel 4.1 udvidet med disse seks variable. Resultaterne fremgår af tabel 5.2.

Ikke særligt overraskende ser vi, at hvis man mener, at der er de ovenstående problemer forbundet med immigration, er man også mere skeptisk over for immigration. Det gælder ikke blot i forhold til niveauet af immigration (H_1 og H_3), men også for folks holdning til immigration fra fattige europæiske lande i forhold til rige europæiske lande (H_2).¹⁰ Det er f.eks. tilfældet, at folk, der mener, at immigranter modtager mere fra det offentlige end de yder i skatter, i højere grad er modstandere af immigration generelt set, og samtidig også er mere stemt for restriktioner på immigration fra de nye EU-lande. Tallene i tabel 5.2 betyder f.eks., at en person, der mener, at indvandrere belaster staten, har 9,5 procentpoint højere sandsynlighed for at være mod immigration fra de nye EU-lande end en person der ikke mener dette, jf. resultaterne for H_1 , mens det kun øger sandsynligheden for at være mere imod immigration fra fattige europæiske lande end fra rige europæiske lande med 1,6 procentpoint. Til sammenligning ses det, at hvis man mener, at kulturen undergraves af indvandrere, så er sandsynligheden for at være modstander af immigration hele 20,0 procentpoint højere.

Igen har vi undersøgt, om effekterne af de forklarende variable er anderledes i Danmarks tilfælde ved at inkludere krydsled mellem dummyvariablen for Danmark og de øvrige forklarende variable. Det var imidlertid igen tilfældet, at ingen af disse krydsled indgik i modellerne med signifikante fortegn, og de er derfor ikke rapporteret. Dvs. der er ikke meget, der tyder på, at f.eks. det at være af den overbevisning, at immigration presser lønningerne ned i Danmark, er relateret til ens holdning til immigration på en måde, der er signifikant forskellig fra EU-15 som helhed.

Det skal bemærkes, at det kan være problematisk at anlægge en kausal fortolkning af koefficienterne til variablene for de opfattede konsekvenser af immigration i tabel 5.2. Der kan således argumenteres for, at disse variable er endogene i forhold til holdningerne til immigration. F.eks. kan man forestille sig, at det er nogle andre uobserverede individuelle faktorer, f.eks. »frygten for det fremmede«, som giver anledning til, at folk både er skeptiske over for immigration og har nogle særlige forventninger til, hvad immigration indebærer. Det kan også tænkes, at respondenterne efterrationaliserer således, at når de har angivet, at de er skeptiske over for immigration, så forsøger de at retfærdiggøre det med, at de også har forventninger om negative konsekvenser af immigration. Denne type endogenitet er kendt fra andre studier, der benytter data fra spørgeskemaundersøgelser og kaldes »justification bias«.

Hvis opfattelsesvariablene er endogene, må vi derfor nøjes med at konstatere, at der er en korrelation mellem holdninger til immigration og opfattelser af konsekvenser af immigration og altså ikke nogen entydig kausal sammenhæng. Vi er dog af den opfattelse, at endogenitet ikke udgør et meget stort problem. Vi har således forsøgt at inklu-

10. Det har dog ikke en signifikant effekt på det relative holdningsmål, at man mener, at immigranter tager job fra indfødte.

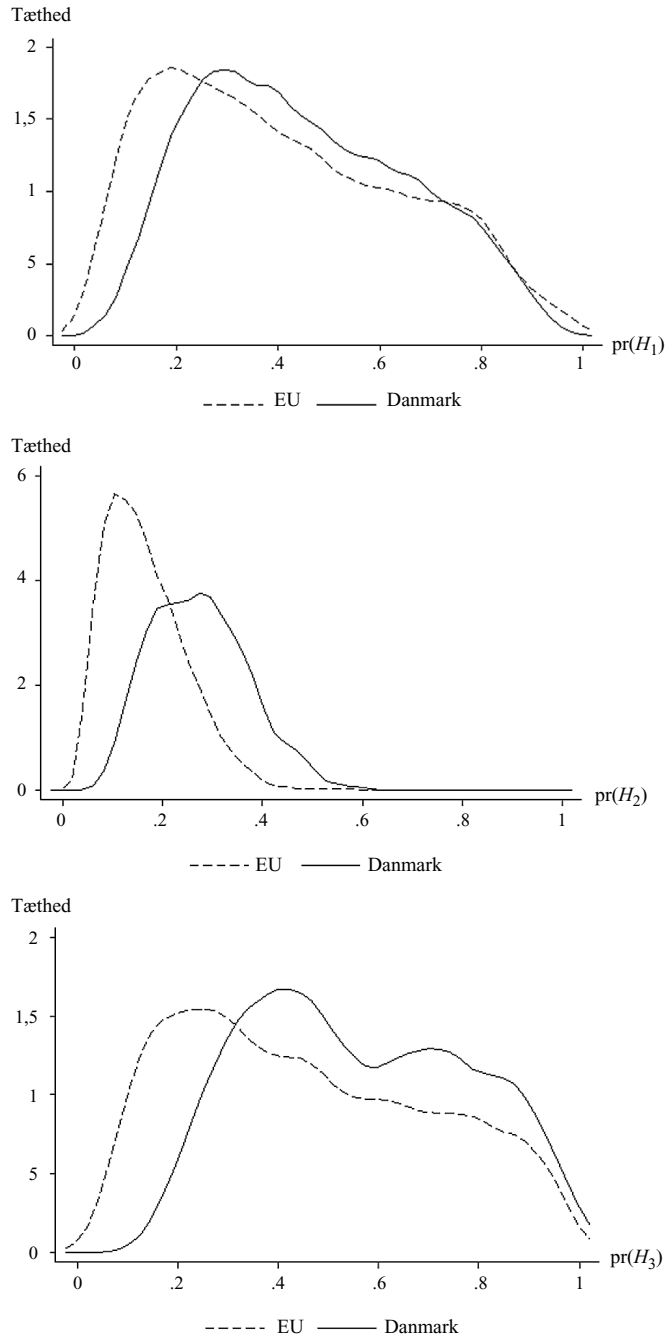
dere to forklarende variable i modellerne i tabel 5.2, der kan siges at fange »frygten for det fremmede«.

De to variable måler i hvor høj grad, respondenterne har modstand mod henholdsvis at have en indvandrer af anden etnisk baggrund som chef, og at en indvandrer af anden etnisk baggrund gifter sig med en person i nærmeste familie (mere om disse variable følger i afsnit 7). Konsekvensen af at inkludere disse variable er for det første, at de har en signifikant positiv effekt på alle tre holdningsmål, og for det andet at koefficientestimerne til opfattelsesvariablene falder en anelse. Eksempelvis falder koefficienten til variabelen *undergraver kultur* i modellen for H_1 fra 0,200 til 0,183, og dette er kendetegnende for størrelsesordenen af ændringerne. Alle opfattelsesvariable vedbliver således med at have en klar positiv og signifikant effekt på holdningerne til immigration, og vi opfatter dette som en indikation af, at der ikke er store problemer med denne type endogenitet i resultaterne i tabel 5.2.

Hvis »justification bias« skulle være et generelt fænomen i stikprøven, burde det være at observere for alle samfundsgrupper. Som tidligere omtalt finder vi imidlertid i Malchow-Møller mfl. (2006), at blandt personer, der forventer negative konsekvenser af immigration, er de, der personligt bliver påvirket af disse negative konsekvenser, endnu mere skeptiske over for immigration. Hvis man f.eks. mener, at mennesker, der flytter hertil, generelt tager arbejde fra danskere, er man mere tilbøjelig til at være modstander af immigration, men personer, der samtidig er arbejdsløse, er endnu mere skeptiske. Dette viser for det første, at privatøkonomiske overvejelser er vigtige i forhold til holdninger til immigration, men for det andet – og dette er relevant i relation til endogenitetsproblematikken – indikerer det også, at opfattelsesvariablene rent faktisk fanger det, der bliver spurgt til. Vi kan imidlertid ikke udelukke eksistensen af justification bias, så i det følgende skal dette forhold tages i betragtning, når resultaterne fortolkes.

6. Er danskerne specielle?

På baggrund af estimationsresultaterne i tabel 5.2 kan det illustreres, hvorledes holdningerne til immigration fordeler sig i Danmark i forhold til EU-15. Dette kan gøres ved først at beregne den predikterede sandsynlighed for at være imod yderligere immigration for hvert enkelt individ i stikprøven. Alle disse sandsynligheder kan dernæst vises i et tætheddiagram som i figur 6.1. Det fremgår, at tætheden for danskerne er forskudt til højre i forhold til tætheden for EU-15. Dvs. danskernes holdninger til immigration er generelt forskudt i retning af at være mere immigrations skeptiske. Dette gælder især for det relative holdningsmål, H_2 , og for målet for holdninger til immigration fra fattige ikke-europæiske lande, H_3 , hvilket harmonerer med, at det er for disse mål, at danskernes holdninger afviger mest, jf. tabel 3.1. Eksempelvis viser det sidste

Figur 6.1. Kernel tætheder for predikerede sandsynligheder.

Anm.: De predikerede sandsynligheder er beregnet på baggrund af resultaterne fra tabel 5.2. Sandsynlighederne for EU er vægtet med landestørrelser.

diagram for H_3 , at kun ganske få danskere har en predikteret sandsynlighed for at være imod immigration fra ikke-europæiske lande, der er mindre end 0,2, mens der er tale om en noget større andel af europæerne, for hvem dette er tilfældet.

Spørgsmålet er nu, hvor stor en del af disse forskelle, der kan forklares med: (1) at vi har en anden socioøkonomisk sammensætning af befolkningen end EU-15 som helhed; og (2) at vi opfatter konsekvenserne af immigration anderledes. Vi har allerede konstateret, at forskellene ikke skyldes anderledes effekter (koefficienter) af de forklarende faktorer.

Vi kan analysere dette nærmere ved at dekomponere den overordnede forskel i holdninger til immigration mellem Danmark og EU-15 i faktorer der skyldes forskelle i socioøkonomiske forhold, forskelle i opfattelser samt en uforklaret faktor. Den overordnede forskel i holdninger kan beregnes på baggrund af estimationsresultaterne i tabel 5.2 som den gennemsnitlige danskers predikterede sandsynlighed for at være imod yderligere immigration fratrukket den gennemsnitlige EU-15 borgers predikterede sandsynlighed. For det første holdningsmål, H_1 , er disse to gennemsnit henholdsvis 45,2% og 42,0%. Dvs. forskellen, vi søger at forklare, er 3,2 procentpoint.¹¹

Andelen af denne forskel, der kan henføres til forskelle i socioøkonomiske karakteristika, kan nu approksimeres som forskellene i hver socioøkonomisk variabel ganget med den marginale effekt fra tabel 5.2. For holdningsmål, H_1 , viser det sig, at det forhold, at danskerne er forholdsvis højreorienterede, kan forklare næsten 1 procentpoint af forskellen, jf. tabel 6.1. Dette bliver dog modvirket af, at danskerne er relativt højtuddannede, hvilket trækker i modsat retning med cirka samme effekt. Samlet set har de socioøkonomiske forskelle derfor næsten ingen forklaringskraft.

Derimod ser vi, at de seks opfattelsesvariable har noget større betydning. Igen er der dog tale om modsatrettede effekter. Eksempelvis konkluderede vi ovenfor, at danskerne i forhold til europæerne under ét er mere bekymrede for effekten af immigration på skatter og/eller offentlig service. Vi ser, at denne variabel bidrager med at forklare 0,7 procentpoint af de 3,2 procentpoints forskel. I modsat retning trækker de øvrige økonomiske konsekvenser af immigration. Danskerne er forholdsvis lidt bekymrede for disse konsekvenser, hvilket trækker i retning af, at danskerne burde være mindre skeptiske over for immigration. Effekten af de tre øvrige variable summerer faktisk til mere end 5 procentpoint. Alt i alt betyder danskernes afvigende opfattelser af konsekvenserne af immigration, at de burde være mindre skeptiske svarende til 5,1 procentpoint. Det medfører, at den uforklarede forskel i holdningerne stiger til 8,4 procentpoint. Eller sagt på

11. Bemærk, at disse tal svarer meget godt til de rå forskelle i data fra tabel 3.1. I stedet for at beregne predikterede sandsynligheder for henholdsvis en gennemsnitlig dansker og en gennemsnitlig EU-15 borger, kunne man beregne predikterede sandsynligheder for alle danskere (og EU-15 borgere) i stikprøven og dernæst beregne gennemsnittene heraf. Fordi modellen ikke er lineær, giver de to metoder ikke præcis samme resultat.

Tabel 6.1. Dekompenering af forskel.

	H_1	H_2	H_3
<i>Predikteret sandsynlighed:</i>			
Danmark	0,4515	0,2633	0,5820
EU-15	0,4196	0,1516	0,4770
Forskel	0,0318	0,1117	0,1050
<i>Dekomponering af forskel:</i>			
uddannelse	-0,0134	0,0028	-0,0144
politisk overbevisning	0,0096	0,0093	0,0103
andre soc.økon. faktorer	0,0033	-0,0006	0,0006
undergraver kultur	-0,0077	-0,0005	-0,0085
forværrer kriminalitet	0,0020	0,0008	0,0023
rammer fattige	-0,0172	-0,0062	-0,0200
lavere lønninger	-0,0164	-0,0053	-0,0167
belaster staten	0,0073	0,0012	0,0076
færre jobs	-0,0191	-0,0001	-0,0187
I alt	-0,0516	0,0014	-0,0576

en anden måde: Hvis danskerne havde haft samme opfattelse af konsekvenserne af immigration som resten af europæerne i EU-15, ville vi være (langt) mere skeptiske over for immigration, end tilfældet er.

Vender vi os nu mod det relative holdningsmål, H_2 , så er Danmark det land, hvor indbyggerne er mest skeptiske over for immigration fra fattige europæiske lande i forhold til rige europæiske lande. Dette kan aflæses af en forholdsvis stor forskel på 11,2 procentpoint i de gennemsnitlige predikterede sandsynligheder, jf. tabel 6.1. Som det fremgår af dekomponeringen for H_2 , kan denne forskel dog ikke tilskrives forskellige socioøkonomiske karakteristika eller forskellige opfattelser af konsekvenser. De socioøkonomiske forskelle forklarer ca. 1,1 procentpoint af forskellen, mens de anderledes opfattelser trækker i den modsatte retning med cirka samme effekt. Det faktum, at danskerne er mere bekymrede for effekten på skatter og offentlig service kan i sig selv kun mindske forskellen med ca. 0,12 procentpoint. Frygt for de økonomiske konsekvenser kan tilsyneladende ikke forklare, hvorfor danskerne i (langt) højere grad end andre ønsker at skelne mellem immigranter fra fattige og rige europæiske lande.

Angående holdningsmålet for immigration fra fattige lande uden for Europa, H_3 , er forskellen på den gennemsnitlige danskers og den gennemsnitlige EU-15 borgers predikterede sandsynlighed for at være imod 10,5 procentpoint. Når denne forskel dekomponeres, ser vi, at de socioøkonomiske forskelle under ét ikke forklarer noget af forskellen mellem holdningerne i Danmark og i de øvrige EU-15 lande. Forskellene i opfattelser af konsekvenser trækker til gengæld i retning af, at danskerne burde være

mindre skeptiske over for denne type immigration svarende til 6 procentpoint. Den uforklarede forskel i holdninger vokser dermed til 16,5 procentpoint.

Det samlede billede er derfor for alle holdningsmål, at vi står tilbage med en stor uforklaret komponent i forskellene i holdninger til immigration mellem Danmark og EU-15. Forskellene i opfattelser af konsekvenser betyder endda, at den uforklarede del bliver større for de absolutte mål, når der tages højde for disse.

For at få en ide om hvad disse forskelle kan dække over, kan vi kigge på, hvilke kvalifikationer folk vægter hos fremtidige immigranter. Dette er også relevant i relation til, om der skal stilles specifikke krav til de kvalifikationer, eventuelle immigranter skal besidde. Velfærdscommissionen foreslår f.eks., at der skal indføres et pointsystem, der skal sikre, at immigranter besidder de kvalifikationer, der vurderes at være brug for i Danmark, se Velfærdscommissionen (2005a). I ESS 2002/3 er der således stillet en række spørgsmål omkring, hvilke kvalifikationer ved immigranter, som borgerne anser for vigtige, herunder økonomiske kvalifikationer som uddannelse, formue og relevans for arbejdsmarkedet. Danskerne skiller sig imidlertid ikke ud som et land, hvor borgerne ønsker specielt restriktive krav til immigranternes økonomiske kvalifikationer.

Beregningerne ovenfor kan også bruges til at vurdere, hvor stor en del af modstanden mod yderligere immigration, der kan tilskrives bekymringer for økonomiske konsekvenser. Danskerne er som sagt forholdsvist lidt bekymrede, men hvor skeptiske vil vi være, hvis vi slet ikke var bekymrede for de økonomiske konsekvenser? Ved brug af samme metode som ovenfor bliver svaret, at den gennemsnitlige sandsynlighed for at være imod immigration målt ved H_1 ville falde fra 45,2% til 38,0%. For det relative holdningsmål ville modstanden falde fra 26,3% til 24,2%. Endelig ville modstanden målt ved H_3 falde fra 58,2% til 50,3%.¹² I alle tre tilfælde er der således ikke tale om, at de økonomiske bekymringer kan tilskrives en dramatisk rolle.

Bemærk, at dette kun fortæller os, hvorvidt økonomiske argumenter har betydning for holdninger – ikke om det nødvendigvis er en egoistisk økonomisk interesse, der ligger til grund. For at fange dette mere snævre aspekt er man nødt til at interagere de opfattede konsekvenser med mål for, hvorvidt de adspurgte befinder sig i den tilhørende risikogruppe. Se Malchow-Møller mfl. (2006) for flere detaljer.

7. Hvorfor er danskerne specielle?

Analyserne i de foregående afsnit peger i retning af, at danskerne er »specielle« på tre væsentlige områder. Danskerne bekymrer sig relativt lidt om arbejdsmarkedskonsekvenserne af immigration. Til gengæld bekymrer de sig relativt meget om konsekvenserne for velfærdsstaten. Endelig skiller danskerne sig ud ved, at en mindre del af

12. Bemærk, at anvendelsen af de marginale effekter i dette tilfælde er forbundet med større usikkerhed, fordi der analyseres effekter af relativt store ændringer i de forklarende variable.

danskernes modstand mod immigration kan henføres til økonomiske faktorer. Dvs. danskerne er af »uforklarlige« årsager relativt skeptiske over for immigration fra fattige lande. I dette afsnit diskuteres kort forhold, der kan bidrage til at forstå, hvorfor danskerne afviger fra de øvrige EU-borgere på disse områder.

En mulig forklaring på, at danskerne ikke i særlig høj grad bekymrer sig om arbejdsmarkedskonsekvenserne af immigration er, at det fleksible danske arbejdsmarked med en forholdsvis lav arbejdsløshed er bedre indrettet til at modtage en stigning i arbejdsudbuddet end arbejdsmarkedene i de øvrige EU-lande. Udover at være fleksibelt er det danske arbejdsmarked også karakteriseret ved, at der igennem overenskomster er fastlagt minimumslønninger, der er ret høje i forhold til, hvad der gælder i de øvrige EU-lande, se Velfærdskommissionen (2005b). Det kan betyde, at dansk arbejdskraft føler sig relativt godt beskyttet imod konkurrence fra immigreret arbejdskraft. En anden årsag til, at etniske danskere føler sig mindre truede på arbejdsmarkedet af immigration end borgerne i andre EU-lande, kan være, at beskæftigelsesfrekvenserne for immigranter fra ikke-vestlige lande er lave i Danmark i forhold til, hvad der gælder i EU som helhed, se Jensen (2005) og Velfærdskommissionen (2005b). Dvs. danskere har i mindre grad end andre oplevet, at immigranter »tager deres job«.

Lave beskæftigelsesfrekvenser for indvandrere fra ikke-vestlige lande kan også bidrage til at forklare, hvorfor danskerne er relativt bekymrede for, at denne form for immigration har negative konsekvenser for velfærdsstaten. Danmark er et af de lande i EU, der har de mest generøse overførselsindkomster, se Velfærdskommissionen, (2005b), og dette kombineret med, at immigranter fra ikke-vestlige lande i høj grad ikke er i beskæftigelse, bevirker, at immigration fra ikke-vestlige lande har givet anledning til en relativ stor nettoudgift for det offentlige. I Jensen (2005) fremgår det, at i år 2000 var konsekvenserne for de danske offentlige finanser af tilstedeværelsen af ikke-vestlige indvandrere et nettotab på 0,8% af BNP.

Et af hovedresultaterne fra analysen i de tidligere afsnit er, at en mindre del af danskernes modstand mod immigration kan henføres til økonomiske faktorer end tilfældet er for borgerne i de øvrige 15 EU-lande. En mulig forklaring er, at den danske immigrationshistorie afviger fra de øvrige EU-landes, og at dette har en selvstændig indflydelse på danskernes holdninger. Hvis vi ser på tilstedeværelsen af immigranter i de 15 EU-lande, adskiller Danmark sig ikke fra de øvrige EU-lande, idet Danmark ligger i midterfeltet med hensyn til, hvor stor en andel af befolkningen, der udgøres af immigranter fra (fattige) ikke-vestlige lande, se f.eks. Velfærdskommissionen (2005b). Danmark er dog karakteriseret ved, at tilstedeværelsen af immigranter i historisk sammenhæng er et ret nyt fænomen, og der har været en meget stor immigration af personer fra ikke-vestlige lande i 1990'erne, se Velfærdskommissionen (2005b). Velfærdskommissionen (2005b) ser også på sammensætningen af indvandrere fra ikke-vestlige

lande, og her skiller Danmark sig ud ved, at indvandrernes uddannelsesniveau er noget lavere, end hvad tilfældet er i de øvrige EU-lande, og dette er ikke en konsekvens af, hvilke lande immigranterne kommer fra. Med andre ord, så har Danmark for en given landesammensætning tiltrukket de dårligst uddannede immigranter. Med hensyn til landesammensætningen er immigranter i Danmark iøvrigt karakteriseret ved, at i forhold til, hvad der gælder for de øvrige EU-lande, kommer en stor andel fra Mellem-østen og Tyrkiet.

Et åbent spørgsmål er, om danskernes skepsis over for immigration fra fattige lande er et udtryk for »frygt for fremmede« eller måske endda racisme. I ESS 2002/2003 har respondenterne besvaret spørgsmål, der eventuelt kan kaste lys på dette spørgsmål. Svar på følgende spørgsmål forekommer i denne sammenhæng interessante:

1. I hvilket omfang synes du, at Danmark bør tillade mennesker, der tilhører samme etniske gruppe som de fleste danskere, at flytte hertil?
2. I hvilket omfang synes du, at Danmark bør tillade mennesker, der tilhører en anden etnisk gruppe, end de fleste danskere, at flytte hertil?
3. Når det skal afgøres, om en person, der er født, opvokset og bosat i et andet land, skal kunne flytte til Danmark – hvor stor betydning bør det have, at vedkommende er hvid?
4. Når det skal afgøres, om en person, der er født, opvokset og bosat i et andet land, skal kunne flytte til Danmark – hvor stor betydning bør det have, at vedkommende kommer fra en kristen baggrund?
5. Når det skal afgøres, om en person, der er født, opvokset og bosat i et andet land, skal kunne flytte til Danmark – hvor stor betydning bør det have, at vedkommende følger dansk levevis?
6. Hvis du tænker på de mennesker, der er flyttet til Danmark fra et andet land, og som tilhører en anden etnisk gruppe end de fleste danskere – hvad ville du sige til, at en sådan person fik stillingen som din chef?
7. Hvis du tænker på de mennesker, der er flyttet til Danmark fra et andet land, og som tilhører en anden etnisk gruppe end de fleste danskere – hvad ville du sige til, at en sådan person giftede sig med en i din nærmeste familie?

Angående de to første spørgsmål, skiller danskerne sig markant ud fra de øvrige EU-borgere. I Danmark mener 75%, at man skal tillade flere immigranter, der tilhører samme etniske gruppe som de fleste danskere, mens kun 48% mener, at man skal tillade flere immigranter med en anden etnisk baggrund. Blandt EU-15 landenes borgere som helhed er det 66%, der mener, at man skal tillade flere med samme etniske baggrund, og 54%, der mener, at man skal tillade flere med en anden etnisk baggrund.

Dvs. danskerne er langt mere positive over for immigranter med samme etniske baggrund end de øvrige EU-borgere, men er til gengæld mere kritiske, når det gælder immigranter med en anden etnisk baggrund. Denne skepsis over for immigranter med en anden etnisk baggrund kan naturligvis have rod i flere forhold. Den kan f.eks. skyldes racisme, frygt for fremmede, eller simpelthen, at danskerne mener, at der er for store problemer med at integrere personer med en anden etnisk baggrund i det danske samfund.

Et spørgsmål, der mere direkte går på betydningen af racemæssig baggrund, er spørgsmål 3. Her er det 11% af danskerne, der mener, at det er vigtigt, at immigranter er hvide, og det er færre end blandt EU-borgerne som helhed, hvor det er 13%. Angående betydningen af en kristen baggrund skiller danskerne sig heller ikke markant ud, idet 26% mener, at det er en vigtig egenskab, mens 24% blandt EU-borgerne som helhed mener, at det er en vigtig egenskab. Det er også interessant, at blandt danskerne er der 70%, der mener, at det er vigtigt, at immigranter følger dansk levevis, mens det tilsvarende tal for EU-borgerne som helhed er 80%. Dvs. danskerne lægger faktisk relativt lidt vægt på, at immigranter følger landets levevis. Det eneste af de 15 EU-lande, hvor borgerne lægger mindre vægt på dette, er Irland.

Angående de to sidste spørgsmål, er der 21% af danskerne, der ville have noget imod, at deres chef havde en anden etnisk baggrund, hvilket er præcis det samme, som det der gælder blandt EU-borgerne som helhed. Til gengæld er der 32% af danskerne, der ville have noget imod, at et medlem af den nærmeste familie blev gift med en person af anden etnisk herkomst, mens det kun gælder for 26% af EU-borgerne som helhed.

En anden måde hvorved man kan afklare, om danskerne skulle være specielt racistiske eller fremmedfjendske er at se på, hvor mange der oplever diskrimination som følge af race eller anden etnisk baggrund. I Velfærdskommissionen (2005b) refereres en undersøgelse fra Europa Kommissionen, hvor det fremgår, at Danmark er blandt de lande, hvor relativt få oplever diskrimination.

Baseret på ovenstående diskussion må man sige, at indretningen af det danske arbejdsmarked – kombineret med den danske immigrationshistorie – kan give en del af forklaringen på, hvorfor danskerne ikke er bekymrede for arbejdsmarkedskonsekvenserne ved immigration, men til gengæld er bekymrede for, hvorvidt det vil forringe velfærdsstaten. Hvorfor danskerne af »uforklarlige« årsager er mere skeptiske over for immigranter fra fattige lande, end tilfældet er blandt EU-borgerne som helhed, er det langt vanskeligere at give et godt bud på. Der er dog en del, der peger i retning af, at danskerne grundlæggende set er mere skeptiske over for mennesker med en anden etnisk baggrund end tilfældet er blandt EU-borgerne som helhed. Det er dog vigtigt at understrege, at der ikke er tale om et entydigt billede.

8. Konklusion

Danskere er mere skeptiske over for immigration, end hvad der gælder i EU-15 som helhed. Det gælder specielt, når vi betragter den relative modstand mod immigration fra fattige europæiske lande i forhold til immigration fra rigere europæiske lande. Tallene tyder således på, at en markant større andel af danskerne bifalder, at der gælder skrappe regler for indvandring fra de nye relativt fattige EU-lande, end der gør fra de gamle »rige« EU-lande. Umiddelbart kunne dette tyde på en vis frygt for især de økonomiske konsekvenser af immigration i Danmark.

Vi har forsøgt at forklare holdninger til immigration ud fra socioøkonomiske karakteristika samt de opfattede (især økonomiske) konsekvenser af immigration. De mest skeptiske over for immigration er generelt set de lavtuddannede, de fattige, de arbejdsløse, de ældre og folk på landet. På dette punkt adskiller danskerne sig ikke fra befolkningerne i de øvrige EU-15 lande. Endvidere er folk, der er bekymrede for de økonomiske konsekvenser af immigration generelt mere modstandere af immigration fra fattige lande.

Danskerne adskiller sig derimod ved at forholdsvis få forbinder øget immigration med negative økonomiske konsekvenser. Danskere er således betydeligt mindre bekymrede for arbejdsmarkedskonsekvenserne af immigration, mens de er en anelse mere bekymrede for finansieringen af velfærdsstaten. Kontrollerer vi for de økonomiske opfattelser, står vi faktisk tilbage med en betydelig uforklaret forskel mellem danskernes og de øvrige europæeres holdninger til immigration – både de absolutte og de relative. Det indledende billede af en større frygt for de økonomiske konsekvenser i Danmark holder således ikke.

Alt i alt tyder vores resultater derfor på, at danskerne hverken skiller sig ud mht. hvordan socioøkonomiske faktorer eller frygten for økonomiske konsekvenser af immigration påvirker holdningerne. Til gengæld er forholdsvis få danskerne bekymrede for de økonomiske konsekvenser af indvandring, og dette trækker i retning af, at danskerne alt andet lige burde være relativt positive over for indvandring. Sammenholdes dette med, at danskerne i gennemsnit er mere skeptiske over for indvandring end EU-15 landene som helhed, kommer Danmark til at fremstå som et væsentligt mere immigrationsskeptisk land.

Litteratur

- Andersen, J. G. 2002. Fremmedhad eller tolerance? Danskernes holdninger til indvandrere. En forskningsoversigt, *Arbejds-papir*, Aalborg Universitet.
- Boeri, T. og H. Brücker. 2005. Why are Europeans so Tough on Migrants?, *Economic Policy*, 20, 629-703.
- Card, D., C. Dustmann og I. Preston. 2005. Understanding Attitudes to Immigration: the Migration and Minority Module of the First European Social Survey, *CReAM Discussion Paper* nr. 03/05.
- Dustmann, C. og I. Preston. 2004. Racial and Economic Factors in Attitudes to Immi-

- gration, *CReAM Discussion Paper* nr. 01/04.
- Hainmueller, J. og M. J. Hiscox. 2005. Educated Preferences: Explaining Attitudes Toward Immigration in Europe, Working paper.
- Jensen, B. 2005. *Indvandringen til Europa. Velfærdsstat og integration*. Gyldendal.
- Malchow-Møller, N., J. R. Munch, S. Schroll og J. R. Skaksen. 2006. Attitudes Towards Immigration – Does Economic Self-Interest Matter?, *IZA Discussion paper* nr. 2283.
- Mayda, A. M. 2006. Who is Against Immigration? A Cross-Country Investigation of Individual Attitudes Towards Immigrants, *Review of Economics and Statistics*, 88, 510-30.
- Nielsen, H. J. 2004. *Er danskerne fremmedfjendske? Udlandets syn på debatten om indvandrere 2000-2002*. Rockwool Fondens Forskningsenhed, Aarhus Universitetsforlag.
- Scheve, K. F. og M. J. Slaughter. 2001. Labor Market Competition and Individual Preferences over Immigration Policy, *Review of Economics and Statistics*, 83, 133-45.
- Velfærdskommissionen. 2005a. *Fremtidens velfærd og globaliseringen*, Analyserapport, Marts 2005.
- Velfærdskommissionen. 2005b. *Fremtidens Velfærd – sådan gør andre lande*, Analyserapport, Marts 2005.